

Т.Бүрэнжаргал, С.Нарантуяа, Д.Оюунцэцэг

МУИС-ийн Социологи, Нийгмийн ажлын тэнхмийн багш

ХЭВЛЭЛ МЭДЭЭЛЛИЙН ХЭРЭГСЛЭЭР САДАР САМУУНЫГ СУРТАЛЧИЛЖ БУЙ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ /ТАНДАЛТЫН СУДАЛГАА/

Abstract: *This article will illustrate how mass media, such as TV chat, yellow newspapers also some radio broadcast are being advertised pornography based on the content analysis. Even though Mongolia had already ratified law and regulation anti advertising pornography on mass media, they are not following the rule in terms of the study. The importance of our research showed the following results. Firstly, advertising pornography by analyzing content, tendency, form as well as frequency and size of the specified newspaper. Secondly, research study focused on laws, which were related to the advertising illegal information 'pornography'. Thirdly, based on these analyses, we will influence policy makers and other related parts.*

Key words: *Newspaper advertisement, TV chat, Radio broadcast, 'Pornography'*

Садар самуун явдал нь сөрөг үзэгдэл болохын хувьд олон хүний эрх ашгийг зөрчсөөр байна. Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хуулинд садар самууныг сурталчилсан хэвлэл, ном зохиол, зураг, кино, дүрс бичлэг, бусад зүйлийг бэлтгэх, тараах, борлуулах зорилгоор хадгалахыг хориглосон байдаг. Хэвлэл, мэдээлэл нь садар самуун явдлын хор уршгийг олон нийтэд ойлгуулан таниулах, бэлэгсийн халдварт болон дархлалын олдмол хомсдол өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх сурталчилгаа явуулах үүрэгтэй хирнээ бодит байдал дээр бүрэн хэрэгжүүлж чадахгүй байна.

Энэхүү судалгааны ач холбогдол нь *нэгдүгээрт*, садар самууныг сурталчилж буй мэдээллийн агуулга, хандлага, нэвтрүүлгийн хэлбэр, мэдээллийн эзлэх хэмжээ, давтамж, мэдээллийн байршсан нүүр, мэдээллийн төрөл, тулгуурласан баримт, эх сурвалжийн төлөөллийг тандан илрүүлэх, *хоёрдугаарт*, садар самууныг сурталчилж буй хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн нийтлэлийн бодлогод нөлөөлөх, *гуравдугаарт*, садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль болон бусад эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийхэд оршиж байна.

Сонины мэдээлэлд хийсэн дүн шинжилгээ

Монгол улсын хэмжээнд нийт 150 гаруй сонин нийтлэгддэгээс өдөр тутмын 11 сонин, 10-14 хоног тутмын 70 сонин, 7 хоног тутмын 24 сонин байна. Үүнээс өдөр тутмын сониноос “Өдрийн сонин”, чөлөөт хэвлэлээс “Хүмүүс” сонин, тусгай хэрэгцээт сониноос “Маш нууц” сонинуудын 1, 4, 7, 10 сарын дугааруудыг сонгон авч садар самууныг сурталчилж буй мэдээллийн агуулгад дэлгэрэнгүй дүн шинжилгээ хийсэн болно.

“Өдрийн сонин”-ы хувьд нэг сард гарах дугаарын тоо хамгийн их буюу 25 удаа гардаг ч, садар самуунтай холбогдол бүхий мэдээлэл дөнгөж 0.01%-ийг эзэлж байхад, гаралтын тоогоор хамгийн бага “Маш нууц” сонин нь нийт мэдээллийнхээ 10.7%-ийг энэ төрлийн мэдээлэлд зориулдаг. “Маш нууц” сонин нь нийт мэдээллийн талбайгаараа “Хүмүүс” сонинтой бараг адилхан ч, 17,8 дахин их садар самуунтай холбоотой мэдээллийг нийтэлж, 15,5 дахин том талбайг эзэлсэн байна. Хамгийн бага талбайтай нь “Өдрийн сонин” бөгөөд “Маш нууц” сониноос 35,2 дахин бага талбайд мэдээллийг нийтэлсэн байна. Судалгааны явцад садар самуунтай холбоотой 66 мэдээлэл нийтлэгдсэний 56 нь “Маш нууц” сонинд, 7 нь “Хүмүүс” сонинд, 3 нь “Өдрийн сонин”-д нийтлэгджээ. Эдгээрээс хамгийн их мэдээлэл нийтлэгдсэн “Маш нууц” сонин нийт мэдээллийн 85%-ийг эзэлж байна.

Баримт бичгийн судалгааны дүнд дээрх 3 сонины хувьд садар самууны холбогдолтой нийтлэгдсэн мэдээллийн тоо хэмжээ нь сонгогдсон саруудад өөрчлөгдөж байгаа эсэхийг судлан үзэхэд сонин тус бүрийн давтамжинд өөрчлөлт байсангүй. Тухайлбал, садар самуун бүхий

мэдээлэл хамгийн их нийтлэгддэг “Маш нууц” сонин гэхэд л 1,7, 10-р саруудад бараг адил тоотой байна. Үүнээс харахад мэдээлэл нь улирлын чанартай өөрчлөгдөх биш, харин сонины нийтлэлийн бодлоготой илүү холбоотой байна.

Сонины нүүрний эхний хагаст¹ садар самууны холбогдолтой нийт мэдээллийн тал хувь нь нийтлэгдсэн байна. Тухайлбал “Маш нууц” сонины хувьд мэдээллийн 51,7% нь, “Хүмүүс” сонины хувьд 28,5% нь, “Өдрийн сонин” хувьд 66,6% нь эхний хагаст байрлажээ. “Маш нууц” сониныг бусад 2 сонинтой харьцуулахад садар самууны холбоотой мэдээллийг 6, 2-р нүүрнээс бусдад нь ямар нэг байдлаар өгүүлсэн байна.

Сонинуудад бичигдсэн энгийн мэдээлэл нь ямар нэгэн асуудал хөндөөгүй, хэн нэгэн субъектэд хандаагүй, их бага хэмжээгээр садар самуун үг хэллэг, зураг нийтэлснийг авч үзэж байна. Энгийн мэдээллүүд нь үр өгөөж багатай танин мэдэхүйн талаасаа ч тэр уншигчдын сонирхлыг татахгүй байгаа нь нийт сонины 9,1%-ийг эзэлж байгаагаас харагдаж байна.

Сонинд гарч байгаа зар сурталчилгааны мэдээлэлд анализ хийхэд садар самууны хуульд² заасанчлан ил тод зураг хөрөг байхгүй ч, хүний царай зүс, өнгө мөнгө зааж ажил санал болгох зар нилээд их нийтлэгддэг.

Сүүлийн үед хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр олон төрлийн зар явах болсны нэг нь “Танилцъя” зар. Үүнд: “Нэг оройг хамт өнгөрүүлэх залуутай танилцъя, өнөө орой шоудах охин хайж байна, санхүүгийн туслалцаа үзүүлэх хүнтэй дотно танилцана” гэсэн зарууд байдаг нь хэвийн үзэгдэл болчихсон байна. Энэ нь гэмт этгээдүүдэд шунал сэдлийн ихээхэн таатай боломж олгож байна.

Сэрэмжлүүлсэн мэдээлэл гэдэгт хүчингийн хэрэг, садар самуун үг хэллэг, зураг хөрөг ашиглан уншигчдад сэрэмжлүүлэг өгөх, болзошгүй аюулаас урьдчилан сэргийлэх тухай мэдээлэл нийтлэгдсэн эсэхийг судлан үзэхэд нийт мэдээллийн 22,7% нь сэрэмжлүүлгийн чанартай мэдээлэл байсны 80% нь “Маш нууц” сонинд, 20% нь “Хүмүүс” сонинд нийтлэгдсэн. Сэрэмжлүүлсэн мэдээлэл нь агуулгын хувьд хууль бусаар Монгол улсад хөдөлмөр эрхэлж байгаа гадаад иргэдтэй³ холбоотой, хүчингийн хэрэг зэрэг асуудлуудыг хөндсөн байна. Сэрэмжлүүлсэн мэдээллийн 60% нь хүчингийн хэрэг байсан. Уг мэдээллийн гол хэлбэр нь ард олонд сэрэмжлүүлэг өгөх гэж байгаа ч хүчингийн хэргийг хэт илэн далангүй бичсэн агуулгатай мэдээллүүд их олноор орсон байна.

Танин мэдэхүйн мэдээлэл гэдэгт уншигчдад сонирхуулах үүднээс статистик болон судалгааны тоо баримт дурьдахдаа садар самуун үг хэллэг, зураг хөрөг ашигласан мэдээллүүдийг багтааж байна. Нийт мэдээллийн 15% нь танин мэдэхүйн чанартай мэдээлэл байсны 90% нь “Маш нууц” сонинд, 10% нь “Хүмүүс” сонинд хэвлэгджээ. Садар самууны холбогдолтой танин мэдэхүйн мэдээллээр гадаадын оддын бэлгийн амьдралын талаарх мэдээлэл их байна. Бэлгийн амьдралын тухай өгүүлэхдээ садар самуун үг хэллэгийг ихээр ашиглаж дүрслэн өгүүлсэн 6 мэдээлэл, тоо баримтад тулгуурлан тайлбарлах оролдлого хийсэн 3 мэдээлэл орсон байна.

Асуудал хөндсөн мэдээлэл гэдэгт тодорхой нэг асуудлыг хөндөж нийтлэл болон баримтыг дурьдахдаа садар самуун үг хэллэг, зураг ашиглан нийтлэхийг зорьсон байна. Нийт мэдээллийн 39,4% нь асуудал хөндсөн мэдээлэл байсны 26 нь буюу 84,6% нь “Маш нууц” сонинд хэвлэгдсэн байхад “Хүмүүс” болон “Өдрийн сонин”-д тус бүр 7,7% нийтлэгдсэн байна. Агуулгаар нь авч үзэхэд биеэ үнэлэх янз бүрийн орчин нөхцөл бүрдэж байгаатай холбоотой нийгмийн асуудал гарч ирээд байгааг ихээр өгүүлсэн ч хэтэрхий ил задгай байдалтай бичсэн нийтлэл их байна.

Бусад мэдээлэл гэдэгт сонирхол татсан агуулга бүхий, садар самууны өнгө аястай, мэдээллүүдийг багтаасан. “Маш нууц” сонинд бусад гэсэнд орсон 8 мэдээлэл хэвлэгдсэн нь нийт мэдээллийн 12.1 хувийг эзэлсэн байна. Мөн садар самууныг сурталчилсан нийт мэдээллийн 48 % нь бие эрхтнээ ил гаргасан хүүхний зураг, мөн хурьцал үйлдэх болон

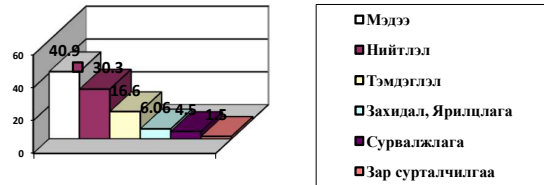
¹ Эхний хагас гэдэг нь 10 нүүртэй сонины эхний 5 нүүр

² Садар самууны хуулийг сурталчлах гэдэг нь бэлгийн дур хүслийг өдөөх зорилгоор хурьцал үйлдэхийг болон хүний бэлэг эрхтнийг илтээр хэвлэл, ном зохиол, кино, дүрс, дуу авианы бичлэг болон бусад хэлбэрээр уншуулах, сонсгох, үзүүлэхийг хэлнэ. Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль. 3.1.1

³ Статистик бүртгэлтэй- 28232 иргэний 15 000 нь хятад, 4200 орчим нь ОХУ, 2100 шахам нь БНСУ, 1400 орчим нь АНУ. Гадаадын иргэд тэр тусмаа хятадууд манайд хууль бусаар орогнож хөдөлмөр эрхэлдэг тоо тодорхойгүй.

үнсэлцэх озолцох үйлдлийн талаар, бэлгийн амьдралын талаар нийтэлсэн байна. Иймэрхүү нийтлэлүүд “Маш нууц” сонинд ихээр агуулагдаж байна.

Садар самуун мэдээллийн төрөл

Сонины садар самууны холбогдолтой нийт мэдээллийн 40.9% нь мэдээ, 30,3% нь нийтлэл, 16,6% нь тэмдэглэл, 12,0% нь захидал, ярилцлага, сурвалжлага, зар сурталчилгааны хэлбэртэй бичигдсэн байна. Хамгийн өндөр хувьтай байгаа мэдээллийн төрөлд анализ хийхэд 18,1% нь судалгааны

материалд, 13.6% нь ажиглалтанд, 6.06% нь ишлэл ярианд, 3,03% нь статистик тоо баримтанд тус тус тулгуурласан байна. Харин ажиглалтад тулгуурлан бичигдсэн нь хамгийн өндөр буюу 37.8 хувьтай байгаа нь статистик баримтад тулгуурласнаас 47 дахин, судалгааны материалд тулгуурлан бичигдсэнээс 1,5 дахин илүү байгаа нь мэдээллийг баталгаатай эх сурвалжаас авсан, мэдээллийн найдвартай байдал гэдгийг анхааралдаа авсан эсэхэд эргэлзээ төрүүлж байлаа. Мэдээлэл нь баталгаагүй, хэтэрхий задгай, эрээ цээргүй үг хэллэг бүдүүлэг дүрслэлийг агуулж байгаа нь өгүүллийг бичигч ямар нэг порно кино, сайтыг хараад тоочиж байгаа мэт сэтгэгдлийг судлаач бидэнд төрүүлж байсныг хэлэх нь зүйтэй. Сонины садар самуунтай холбоотой мэдээллийн 57,5% нь дотоодынх, 15% нь Орос, 16% нь АНУ, Хятад, Англи зэрэг улсын орчуулгын материалууд эзэлдэг байна.

Телевизийн нэвтрүүлгийн мэдээлэлд хийсэн дүн шинжилгээ

Нэг сарын хугацаанд /2007.07.20-2007.08.20 хүртэл/ орон даяар цацалттай МҮОНРТ, Улаанбаатар хотод цацалттай С1 болон ТВ8-ийн “чат”-ын сувгуудаар гарсан нэвтрүүлэг, мэдээллийн агуулгад садар самуун явдлыг хэрхэн сурталчилж байгаад дүн шинжилгээ хийлээ.

Телевизийн нэвтрүүлгээр садар самуун явдлын талаар гарсан нийт мэдээллийн хэмжээ /цагаар/

Телевизийн нэр	Хэмжээ	Хувь
МҮОНТВ	-	-
С1	28	11,02
ТВ8	226	88,97
Нийт	254	100

Телевизэд ажиглалт хийсэн сарын хугацаанд МҮОНТВ-ээр садар самууныг сурталчилсан, садар самууны талаарх мэдээлэл гараагүй болно. Харин нөгөө 2 телевизээр нийт 254 цагийн садар самууны тухай нэвтрүүлэг цацагдсан байна. Үүнийг телевиз тус бүрээр авч үзвэл, садар

самууны талаарх мэдээллийг хамгийн их цацсан телевиз нь ТВ8-ийн “чат”-ын суваг юм.

Телевизээр гарсан садар самуун явдлын талаарх нэвтрүүлгүүдийн мэдээллийн хэмжээг тус бүрээр нь авч үзвэл /хувиар/

Телевизийн нэр	Нэвтрүүлгийн нэр	Хэмжээ	Хувь
МҮОНТВ	“Цагийн хүрд”	-	-
	“Гэрэлтэй цонх”	-	-
С1	“Диваажингийн зочид буудал”	4	1,57
	“Өдөн дэр”	24	9,44
ТВ8	“Хөшиг”	2	0,78
	шөнийн сурвалжлага	224	88,18

	ТВ чат			МҮОНТВ-ийн “Цагийн хүрд” хөтөлбөр болон С1 телевизийн “Фокус” телевизүүдийн
Нийт		254	100	

мэдээний тойм нэвтрүүлгүүд нь үзэгч олонтой мэдээллийн хөтөлбөр байдаг. Мэдээллийн хөтөлбөрийг сонгосон нь мэдээгээр дамжуулан эмх замбараагүй байдлыг сурталчилж байгаа эсэхийг мэдэх зорилготой байсан ба энэ талаарх мэдээ, нэвтрүүлэг цацагдаагүй болно.

С1 телевизээр 28 цаг буюу нийт мэдээллийнх нь 11,02%-ийг садар самууны тухай нэвтрүүлэг эзэлж байна. С1 телевизийн “Өдөн дэр” нэвтрүүлэг нь шөнийн 11.30-12.30 хүртэл 1 цагийн турш үргэлжилдэг, долоо хоногийн Лхагва, Пүрэв, Бямба гаригуудад гардаг, илүү өсвөр насныхан, залуучууд, залуу гэр бүлд зориулсан чөлөөт нэвтрүүлэг байлаа. Нэвтрүүлэг цацдаг өдөр өдөртөө өөр өөр сэдвээр ярилцаж, санал бодлыг нь утсаар сонсож, харилцан ярилцах байдлаар явагддаг нилээн өгөөжтэй гэгээлэг нэвтрүүлэг байлаа.

С1 телевизийн “Диваажингийн зочид буудал” нэвтрүүлэг нь АНУ-ын реалити шоу бөгөөд АНУ-ын залуучуудын хэт чөлөөтэй, илэн далангүй, замбараагүй байдлыг гаргасан реалити юм. Энэ нэвтрүүлэг нь 21.30- 22.05 цагийн хооронд 30 минутын хугацаатай гардаг, өсвөр насныхан ихээхэн сонирхон үздэг нь ажиглагдсан бөгөөд нэвтрүүлгийн хэтэрхий чөлөөтэй, илэн далангүй байдал нь эерэг гэхээсээ илүү сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх тал нь давамгайл байсан.

ТВ8 телевизийн “Хөшиг” шөнийн сурвалжлага нэвтрүүлгийг Сүхбаатар дүүргийн Цагдаагийн хэлтэстэй хамтран бэлтгэдэг бөгөөд уг нэвтрүүлгийг СБД-г үйл ажиллагаа явуулдаг баар, цэнгээний газар, зочид буудал, саун массажаар явж сурвалжлага бэлтгэдэг юм. Энэ цаг үеийн шинжтэй нэвтрүүлэг нь өнөө үеийн эмс охидын эмх замбараагүй, хялбар аргаар мөнгө олох гэсэн байдалд шүүмжлэлтэй хандаж, бодит байдалд тулгуурласан, асуудлыг хөндөж тавьсан нэвтрүүлэг юм.

ТВ8-ийн “чат”-ын суваг нь нийт 226 цаг буюу өөрийн сувгаар цацаж буй бүх мэдээллийн 88,97%-ийг эзэлж байгаа болно. ТВ8-ийн “чат”-ын нэвтрүүлэг нь өдөр бүр гардаг бөгөөд өдөр, орой гэсэн байдлаар өдөрт дунджаар 8 цаг орчим гардаг. ТВ “чат” нь садар самууныг сурталчилж байгаа нэгэн эх сурвалж болж байгааг хэлэхийн сацуу ТВ “чат” нэвтрүүлэг нь тухайн телевизийн санхүүгийн боломжоо зузаатгах нэг гол суваг шижим нь болж байна.

Телевизээр цацагдаж буй мэдээллийг мэдээ, сурвалжлага, танин мэдэхүй, ярилцлага, цэнгээнт шоу, зураг, кино, хэлэлцүүлэг, эрэн сурвалжилсан, зар, жүжиг зохиол, урлагийн тоглолт гэсэн төрлүүдэд хуваан үзлээ. Уг мэдээллүүдийн тулгуурласан баримт, эх сурвалжийг авч үзвэл 100% ишлэл ярианд тулгуурласан байна. Үүнээс 25% нь мэдээ, 25% нь ярилцлага хэлбэрээр олон нийтэд цацагдсан бол, цэнгээнт шоу хэлбэрээр буюу реалити нэвтрүүлгээр 50% нь тус тус цацагдсан байна. Дээрх мэдээллүүд нь нийтлэл, нэвтрүүлгийн чухал шинж болох статистик тоо баримт, судалгааны материалд тулгуурлалгүй мэдээллээ олон нийтэд цацаж байгаа нь нэн харамсалтай байна.

Дээрх сонгож авсан телевизүүдийн мэдээлэл давхардаагүй бөгөөд С1 телевизээр гарсан нийт мэдээллийн 25%-ийг энгийн мэдээлэл, 33,33%-ийг танин мэдэхүйн мэдээлэл, 16,66%-ийг реалити шоу, 25%-ийг зөвлөгөө эзэлж байна. Харин ТВ8 телевиз хамгийн их буюу 97,95% садар самууныг сурталчилсан мэдээллийг гаргасан байна. Үүнээс гадна ТВ8 телевиз 1 удаа буюу 1,04% сэрэмжлүүлэх мэдээлэл, мөн 1 удаа буюу 1,04% нь садар самуун явдлын талаар асуудал хөндсөн мэдээллийг олон нийтэд цацжээ. Дээрхээс үзэхэд С1 телевиз сексийн талаар танин мэдэхүйн болон зөвлөгөөг түлхүү бэлтгэж гаргадаг бол, ТВ8 телевиз нь садар самууныг сурталчилсан зарыг /ТВ-ийн чатаар/ маш ихээр гаргаж байгаа нь бидний ажиглалтын судалгаанаас харагдсан болно.

МҮОНТВ, С1, ТВ8 телевизүүдээс хамгийн их зонхилох хувийг эзэлж, садар самууны талаарх мэдээлэл, нэвтрүүлгийг олон нийтэд цацсан телевиз нь ТВ8-ийн “чат”-ын суваг. Иймд **ТВ8-ын “чат”** сувгийн зарын агуулгад зарим нэг шинжилгээг хийсэн юм. ТВ8-ын “чат”-ын суваг нь садар самуун явдлын талаарх хамгийн их буюу нийт 13560 минутын нэвтрүүлэг гаргасан байна. ТВ8-ийн “чат” нэвтрүүлэгт оролцож буй оролцогчдыг насны байдлаар авч үзвэл 14-24 насныхан нийт оролцогчдын 50 гаруй хувийг эзэлж байсан юм.

ТВ8-ын “чат”-ын сувгаар хамгийн их садар самууныг сурталчилсан нийт 96 мессеж илгээгдсэн байна. Энэ “чат”-нд мессеж илгээсэн зарыг хүйсийн хувьд авч үзвэл эрэгтэйчүүд илүү давамгайлсан буюу нийт оролцогчдын 77,1 % -ийг эзэлж, эмэгтэйчүүд дөнгөж 19.8 %-ийг эзэлж байна.

Мөн нийт судалгаанд оролцогчдыг гар утасны төлбөрийн хэлбэрээр нь авч үзвэл 69,79% нь картын хэрэглэгчид байсан. Дараа төлбөрт хэрэглэгчдийн явуулсан мессеж 25%-ийг эзэлж байснаас гадна эдгээр хэрэглэгчдийн илгээсэн мессежинд нь ажиглалт хийж үзвэл ихэнх нь санхүүгийн тусламж үзүүлж, охидтой танилцахыг хүссэн байсан нь бас анхаарал татаж байлаа.

Ижил хүйстэнтэйгээ явалдана гэсэн буюу гомо, лесби хамтрагчаа хайсан мессеж 4,16%-ийг эзэлж байлаа. Хэдийгээр хүн өнөөдөр эрхээ эдэлж, эрх чөлөөтэй байх нь хүний эрх боловч энэ цээрээ алдсан мессеж нь бидний өсвөр үеийнхний бэлгийн баримжаалалд тодорхой нэг хэмжээгээр нөлөөлөхийг үгүйсгэх аргагүй юм.

Биеэ үнэлэгч авах гэсэн мессеж 5 буюу 5,2%-ийг эзэлж байна. Эдгээр мессеж илгээсэн бүх оролцогчид нь эрэгтэйчүүд байсан юм. Мөн биеэ үнэлнэ гэсэн мессеж 4,16% байна. Үүнээс онгон охинтой унтах гэсэн мессеж 1,04% байна. Бусад садар самуун үг хэллэг ашигласан мессеж 2 буюу 2,08%-ийг эзэлж байна.

FM радиогийн нэвтрүүлгийн мэдээлэлд хийсэн дүн шинжилгээ

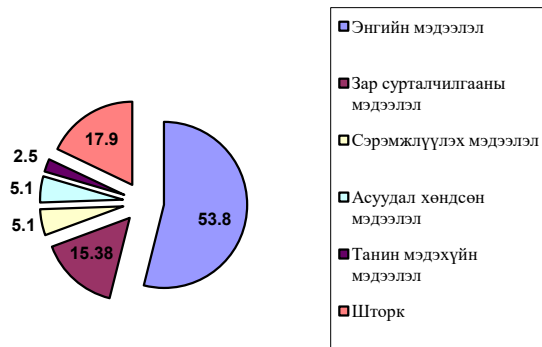
Монгол улсын хэмжээнд нийт 50 FM радио үйл ажиллагаагаа явуулдгаас Улаанбаатар хотод 18 FM радио нэвтрүүлгээ цацдаг байна. Үүнээс 2 FM буюу “Life 104” болон “Инээмсэглэл 99,3” FM радиог сонгон авч 2007.07.21-08.26-нд мэдээллийн агуулгад садар самуун явдлыг сурталчилж буй эсэхэд дүн шинжилгээ хийсэн. Энэ хугацаанд “Инээмсэглэл 99,3” FM-ийн нэвтрүүлгийн агуулгад садар самууныг сурталчилсан шинжтэй ямар ч мэдээлэл илрээгүй боловч “Life 104” FM-ийн нэвтрүүлгүүдэд садар самууныг сурталчилсан мэдээлэл үлэмж их байсныг тэмдэглэх хэрэгтэй. Тиймээс Life 104 FM-ийн нэвтрүүлгийн агуулгад дэлгэрэнгүй дүн шинжилгээ хийсэн болно.

“Life 104” FM нь 7 хоногт 2005 онд 133 цаг, 2006 онд 168 цаг, “Инээмсэглэл 99,3” FM нь 2005 онд 168 цаг, 2006 онд 168 цагийн нэвтрүүлгийг цацсан байна. “Life 104” FM-ээр цацаж буй садар самуунтай холбоотой нэвтрүүлгүүдийг аваад үзвэл “Сит 3 хөтөлбөр”, “Сэтгэлийн үг”, “38 градус” г.м.

Мэдээллийг нэг өдөр алгасах байдалтайгаар тэмдэглэхэд 15 өдөрт садар самуун явдлыг сурталчилсан давтамжгүйгээр нийт 39 мэдээлэл тэмдэглэгдсэн байна. Тухайн нэг мэдээллийн үргэлжлэх хугацаа, давтамж нь тодорхой бус бөгөөд мэдээллийн төрөл хэлбэрээс шууд хамааралтай байдаг. Өөрөөр хэлбэл, ямар насны, ямар хүйсийн хүн нэвтрүүлэгт холбогдохоос хөтлөгчийн яриа, хандлага өөрчлөгдөж, түүний оролцогчдод тавьж буй асуултууд тухайн нөхцөл байдлаасаа хамааран дахин давтагдах боломжгүй байдаг аж.

Эдгээр мэдээлэл нь статистик тоо баримт, ажиглалт, судалгааны материалд тулгуурлаагүй мөн аль нэг мэдээ сурвалжлага, танин мэдэхүйн шинж чанартай мэдээллүүд биш зөвхөн хөтлөгчийн зүгээс FM-ийн сонсогчдод хандсан яриа, мэдээлэл, шторк¹, оролцогчидтой ярилцсан ярилцлага, зар сурталчилгааны мэдээлэл зэрэг болно.

Садар самууныг сурталчилсан мэдээллийн бүлэглэл

Нийт давтамжгүйгээр тэмдэглэгдсэн садар самуун явдлыг сурталчилсан 39 мэдээллийг бүлэглээд үзвэл энгийн мэдээлэл 21 буюу нийт мэдээллийн 53.8%, зар сурталчилгааны мэдээлэл 6 буюу 15.38 %, сэрэмжлүүлэх мэдээлэл 2 буюу 5.1%, асуудал хөндсөн мэдээлэл 2 буюу 5.1 %, танин мэдэхүйн мэдээлэл 1 удаа 2.5 %, 7 шторк буюу 17.9% гэж тэмдэглэгджээ.

Үүнээс харахад *энгийн мэдээлэл* нь нийт мэдээллийн талаас илүү хувийг эзэлж байгаа нь “Life 104” FM-ийн энгийн мэдээллийн агуулга, хэлбэрт садар самуун явдлыг сурталчилж байгаа

мэдээлэл ихээр агуулагдаж байна.

¹ Шторк: FM, радиогоор цацагдаж буй богино хэмжээний дуу, яриа, хошигнол.

FM нь бусад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг бодвол зөвхөн сонсох байдлаар буюу дан яриа, ярилцлага, дуу, зар сурталчилгаа явуулах байдлаар сонсогчдод хүрдэг учраас энэ нь нэг талаас хөтлөгчийн нүүр царай ил харагддаггүйгээс ичгүүр сонжуургүй, ёс зүйгүй зүйл ярих, асуух явдалд санаа зовохоо больсон байна. Нөгөө талаас “Life 104” FM-ийн мэдээллийн агуулга хэлбэрт болон хөтлөгчийн ёс зүйд ямар ч хяналт тавьдаггүй нь харагдаж байна.

Энгийн мэдээллийн дараа “Life 104” FM-ийн **Шторк** 17,9%-ийг эзэлж байна. Судалгаа хийсэн нэг сарын хугацаанд садар самууныг сурталчилсан нийт 7 төрлийн шторк 93 удаагийн давтамжтайгаар цацагдсан байна. Шторкууд нь давтамжтайгаар цацагдахад нийт мэдээллийн бүтцэд эзлэх хувийн жин нэмэгдсэн. Тухайлбал, 7 төрлийн шторк 17,9%-ийг эзэлж байснаа давтамжтайгаар цацагдан 57,8% болтол өссөн байна. Цацагдаж байгаа шторкнуудын утга агуулга, үг хэллэг, ая зэрэг нь садар самуун шинж чанартай байгаад зогсохгүй эвгүй дуу авиаг түлхүү оруулж өгсөн байдаг. Тухайлбал,

Зар сурталчилгааны мэдээлэл нь нийт мэдээллийн 15,4%-ийг эзэлж байна. Зар сурталчилгааны мэдээллийн 93,1%-ийг эзэлсэн садар самуунд уриалах өнгө аястайгаар шөнөөр үйл ажиллагаа явуулдаг зочид буудал, диско баар, клубуудыг сурталчилж байна. 3,1% нь ажилд авах, 3% нь хамтрагч хайсан зар сурталчилгаа цацагдаж байна. Эдгээр зар сурталчилгаа нь олон удаагийн давтамжтай явагдаад зогсохгүй мөн садар самуун үг хэллэг, элдэв “дуу авиатайгаар” цацагддаг.

“Life 104” FM радиогийн нэвтрүүлэг нь давтамжтайгаар цацагдаж, садар самуун бүхий мэдээллийн хувийн жин нэмэгдэж байсан нь анхаарал татсан. Энэхүү FM радиогоор давтамжтайгаар цацагдаж буй садар самуун бүхий мэдээллүүдийн бүтцийг аваад үзвэл шторк нь 3 дахин, энгийн мэдээлэл 3 дахин, харин зар сурталчилгааны мэдээлэл нь 3%-иар нэмэгдсэн байна.

Нэвтрүүлгүүдэд утсаар холбогдож дуу захиалах, ярилцлагад оролцох тохиолдолд насыг бүртгэх боломжтой байдаг. FM радиогийн нэвтрүүлэгт холбогдсон оролцогчдын 91% нь өсвөр үе буюу 14-18 насныхан байдаг. Хөтлөгчийн ийнхүү садар самуун, ёс суртахуунгүй үг хэллэг хэрэглэж байгаа нь өсвөр үе залуучуудын хүмүүжилд нөлөөлөх хүчин зүйл болж байна. Тухайлбал, “Сэтгэлийн үг” нэвтрүүлэгт насны ангилал тогтоодог учраас нэвтрүүлгийн эхний хэсэгт 23-с доош насныхан, харин нэвтрүүлгийн хоёрдугаар хагаст 23-с дээш насныхан оролцдог.

FM радиод холбогдож буй сонсогчдын хүйсийг аваад үзвэл 60,5 % нь эмэгтэй, 39,5% нь эрэгтэй байна. Үүнээс харахад ихэнхдээ охид, эмэгтэйчүүд холбогдож байгаа нь нэг талаас FM-н хөтлөгч нь өөрөө дуучин, нөгөө талаас эрэгтэй хүн учраас тэдний сонирхлыг татаж буй магадлалтай юм.

Хөтлөгчийн зүгээс гарсан садар самуун үг ярианд оролцогчид хандахдаа асуусан асуултанд хариулж тухайн садар самуун өнгө аястай яриаг дэмжин ярилцаж байсан. Өөрөөр хэлбэл, дургүйцсэн, татгалзсан, эвгүйцсэн хандлага гаргахгүй байгаа нь сонирхол татаж байлаа.

Садар самуун бүхий нийт мэдээллийн хурьцал үйлдсэн талаар ярьсан, үнсэлцэх үйлдлийг тайлбарлан ярьсан, садар самуун үг хэллэг ашигласан зэрэг нь тус бүр 3,7%, нүцгэн биеийн тухай дүрслэн ярьсан 4,3%, бусад 7,4%, энгийн мэдээллийн шинжтэй ч цаад утга нь садар самуунд уриалах өнгө аястай мэдээллүүд 77,2% байна. “Life 104” FM радиод холбогдож байгаа хүмүүсийн ихэнх нь өсвөр насныхан байдаг учраас садар самуун явдлыг шууд ярихаасаа илүү түүнд уруу татсан өнгө аястай мэдээллүүдийг ихээр өгч байгаа нь ажиглагдсан болно.

Нэвтрүүлгүүдийн гол зорилго нь 1926 дугаарын 4 оронтой утасны тарифыг өндөр гаргахад оршино. 1926 дугаарын утсанд холбогдсон оролцогчид хамгийн бага нь 30 секунд, хамгийн их гэж тэмдэглэсэн тохиолдол нь 16 минут байсан ба дунджаар 2 минут орчим холбогддог байна.

Садар самуун мэдээллийн агуулгыг ямар хэлбэртэйгээр цацагдаж байгаад шинжилгээ хийж үзвэл ихэнх мэдээлэл нь энгийн хэлбэртэй байна. Садар самуунд уриалсан мэдээллийн 70,1% нь шторк хэлбэрээр, 21,8% нь зар сурталчилгааны хэлбэрээр цацагдаж байна. Гэтэл садар самуун бүхий явдлыг /хурьцал үйлдсэн талаар ярьсан 66,7%, нүцгэн биеийн тухай дүрслэн ярьсан 42,9%, үнсэлцэх үйлдлийг тайлбарлан ярьсан 66,7%/ ихэвчлэн энгийн мэдээллийн хэлбэрээр сурталчилж байна. Садар самуун үг хэллэг нь ихэвчлэн шторкд агуулагдаж байна.

Садар самуун үг хэллэгийг дуунд маш их ашиглаж байгаа нь FM радиогоор цацагдаж байгаа рэп, хип поп урсгал чиглэлээр дуулдаг хамтлаг дуучдын дууны үгнээс харж болно. Тухайлбал, “Lumino”, “Ice top”, “NC”, “Kiwi”, “4 зүг” зэрэг хамтлагийн дуунууд ямар ч хяналтгүй, садар самууныг сурталчилсан үг, дуу авиаг түлхүү оруулж өгсөн байна.

Садар самуун явдалтай тэмцэх эрх зүйн зохицуулалтын асуудалд хийсэн шинжилгээ

Иймд УИХ 1998 онд Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай гэсэн бие даасан хууль батлан гаргасан байна. Энэхүү хууль нь 4 бүлэг 14 зүйлтэй бөгөөд хуулийн зорилт буюу хуулиар зохицуулах харилцааг садар самууныг сурталчлах, биеэ үнэлж, явалдахтай тэмцэх болон эротик сурталчилгаа, үйлчилгээг журамлахаар тодорхойлсон байна.

Энэ хуулиар нийгмийн энэхүү үзэгдлийн хууль зүйн дагуу буюу зөвшөөрөгдөх хэм хэмжээ болон хууль бус буюу хориглох хэм хэмжээний зааг ялгааг гаргаж зохицуулсан байна. Эротикийн сурталчилгаа, үйлчилгээг тодорхой хязгаартайгаар буюу эротик хэвлэл, ном зохиол, дүрс бичлэгийг хуулиар зөвшөөрсөн байна.

Хуулийн 7 дугаар зүйлд эротик хэвлэл, ном зохиол, дүрс бичлэгийг худалдах журмыг тусгасан байна. Аймаг, нийслэлийн Засаг даргаас тогтоосон тусгай цэгт худалдаж болох ба харин албан байгууллага, гудамж, талбай, хүүхдийн байгууллага, цэцэрлэг, сургууль, оюутан, сурагчдын дотуур байр, хүнс, барааны зах, худалдаа, үзвэр үйлчилгээний газар, гар дээрээс буюу хувиараа худалдах, эсхүл 18 насанд хүрээгүй хүнээр худалдуулах, 18 насанд хүрээгүй хүнд худалдахыг хориглосон байна.

Мөн хуулийн 8,10 дугаар зүйлд эротик кино, дүрс бичлэг, жүжиг, бүжиг үзүүлэх, эротик тоглолт явуулахад баримтлах хэм хэмжээг тусгасан байна. Эротик тоглолтыг зөвхөн шөнийн цэнгээний газарт явуулах, мөн эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл олгосон газарт энэ төрлийн кино, дүрс бичлэгийг үзүүлэхээр журамласан байна. Харин эротик кино, дүрс бичлэг, жүжиг, бүжиг, тайчих урлаг, үзүүлэх тоглолт, уралдаан, тэмцээн бусад үзвэрийг телевизийн нийтийн сувгаар дамжуулах, түүнчлэн 18 насанд хүрээгүй хүнд үзүүлэхийг тус тус хорьсон байна.

Дээр дурдсан үйл ажиллагаанд эрүүл мэнд, нийгмийн хамгаалал, гэгээрлийн болон хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагуудын дэргэдэх зөвлөл хяналт тавьдаг байна. Зөвлөлийн үндсэн гол чиг үүрэг нь эротик кино, дүрс бичлэг, жүжиг, бүжиг, тайчих урлаг, үзүүлэх тоглолт, уралдаан, тэмцээн бусад үзвэрийг хэвлэн нийтлэх, нийтэд үзүүлэх зөвшөөрлийг олгохоор заасан байна.

Энэхүү зөвлөл нь Засгийн газраас байгуулагдах бөгөөд бүрэлдэхүүнд нь төрийн холбогдох байгууллагын төлөөлөл ордог байна. Зөвлөлийн ажиллах журмыг Засгийн газрын 1998 оны 193 дугаар тогтоолоор баталсан байна.

Уг тогтоолд энэхүү зөвлөл нь дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр тусгасан байна.

- эротик хэвлэл, ном зохиол, кино, дүрс бичлэгийг хянах;
- хэвлэн нийтлэх, нийтийн хүртээл болгох эсэх талаар шийдвэр гаргах;
- шаардлагатай гэж үзвэл маргаантай асуудлаар дүгнэлт гаргах эрх бүхий холбогдох мэргэжлийн хүмүүс, судлаачдыг оролцуулсан шинжээчийн хэсэг томилох тухай шийдвэр гаргах;
- хяналт тавих явцад Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль тогтоомж зөрчсөн нь илэрвэл холбогдох этгээдэд хариуцлага хүлээлгэх талаархи саналаа эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтанд тавих;
- эротикийн сурталчилгааг хууль тогтоомжид нийцүүлэн явуулах талаар санал боловсруулж холбогдох байгууллагад оруулах.

Хуулиар зохицуулж буй 2 дахь гол асуудал бол садар самууныг хориглох явдал байна.

Хуулийн 4 дүгээр зүйлд биеэ үнэлж явалдах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулахыг хориглосон байна. Биеэ үнэлж явалдах нөхцөлөөр хангаж, зочид буудлын өрөө, гэр, орон сууц, тусгай байр, тээврийн хэрэгслээр зориуд үйлчлэх, зуучлахыг хориглодог байна.

Хуулийн 5 дугаар зүйлээр хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр садар самууныг сурталчлахыг болон садар самууныг сурталчилсан хэвлэл, ном зохиол, зураг, кино, дүрс бичлэг, бусад зүйлийг бэлтгэх, тараах, борлуулах, энэ зорилгоор хадгалах, ийм төрлийн зүйлийг хилээр нэвтрүүлэхийг тус тус хоригложээ.

Мөн хуульд төрийн захиргааны төв, нутгийн захиргааны болон эрүүл мэнд, хэвлэл, мэдээлэл, гэгээрлийн байгууллагууд садар самуун явдлын хор уршгийг олон нийтэд ойлгуулан таниулах, бэлэгсийн халдварт болон дархлалын олдмол хомсдол өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх сурталчилгаа явуулах үүрэгтэй байхаар, шөнийн цэнгээний газар, зочид буудалд бэлгэвч худалдаалах тоног төхөөрөмжийг заавал байрлуулсан байх үүргийг хүлээлгэсэн байна.

Энэ хуулиар зохицуулж буй 3 дахь бүлэг харилцаа бол хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаархи зохицуулалт юм. Ийм төрлийн зөрчил гаргасан этгээдийг бүртгэх үйл ажиллагааг цагдаагийн байгууллага эрхлэн хөтлөхөөр, түүнчлэн биеэ үнэлж явалдсан тухайн этгээдийн зөрчлийн тухай олон нийт, ажил, сургууль, нутгийн захиргааны байгууллагад цагдаагийн байгууллага мэдээлэхээр тусгасан байна.

Бусад хуульд төдийлөн тусгагдаад байдаггүй нэг онцлог харилцаа тусгасан байна. Юу гэвэл хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр садар самууныг сурталчилсан, мөн садар самууныг сурталчилсан хэвлэл, ном зохиол, зураг, кино, дүрс бичлэг, бусад зүйлийг бэлтгэх, тараах, борлуулах, энэ зорилгоор хадгалсан зөрчлийг нэг жилийн дотор давтан гаргасан бол эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байна.

Энэхүү бие даасан хуулиас гадна Эрүүгийн хууль, Зар сурталчилгааны тухай хууль, Хүүхдийн эрхийн тухай хууль, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай, захиргааны хариуцлагын тухай зэрэг хуульд зарим зохицуулалтыг тусгасан байна. Тухайлбал, Эрүүгийн хариуцлагын хувьд Эрүүгийн хуулийн 123 дугаар зүйл/Садар самууныг сурталчлах/-д зааснаар садар самууныг сурталчилсан хэвлэл, ном, зохиол зураг, кино, дүрс бичлэг, бусад зүйлсийг бэлтгэсэн, тараасан, борлуулсан, нийтэд үзүүлсэн, энэ зорилгоор улсын хилээр нэвтрүүлсэн бол эрүүгийн гэмт хэрэгт тооцож хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 3 сар хүртэл хугацаагаар баривчлах ял шийтгэх, энэ хэрэгт 16 нас хүрээгүй хүнийг татан оролцуулсан тохиолдолд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 71-ээс 100 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл 3-аас дээш зургаан сар хүртэл хугацаагаар баривчлах ял шийтгэхээр заасан байна. Мөн Эрүүгийн хуулийн 124 дугаар зүйл /Биеэ үнэлэхэд бусдыг татан оролцуулах, биеэ үнэлэхийг зохион байгуулах/-д биеэ үнэлэх газар байгуулсан, санхүүжүүлсэн, түүнчлэн биеэ үнэлэхэд зуучилсан, тээврийн хэрэгсэл, орон байр, бусад зүйлсээр үйлчилсэн бол хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг хоёр зуугаас хоёр зуун тавь дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, гурван зуугаас дөрвөн зуун цаг хүртэл хугацаагаар албадан ажил хийлгэх, эсхүл гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэхээр заажээ. Энэ хэргийг зохион байгуулалттай бүлэг, гэмт бүлэглэл үйлдсэн бол гурваас дээш таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэх болно.

Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд садар самуун явдлыг зохион байгуулах, түүнийг аливаа хэлбэрээр дэмжих аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглосон. Өөрөөр хэлбэл Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт ийм үйл ажиллагаа явуулахыг шууд хорьсон байна. Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хуульд тус улсын нутаг дэвсгэрт байгаа гадаадын иргэнд садар самууныг сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэхийг хориглодог байна.

Зар сурталчилгааны тухай хуульд садар самуунд уруу татахад хүргэж болох агуулгатай зар сурталчилгааг бүтээх, түгээхийг хориглодог. Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлд садар самууныг сурталчилсан, түүнчлэн өнгөний өвчний үзлэг, эмчилгээнээс зайлсхийсэн, эмчилгээг тасалсан, өнгөний өвчин халдагчаа нуун дарагдуулсан бол 10000 хүртэл төгрөгийн торгууль ногдуулахаар заасан.

Мөн Олон нийтийн радио, телевизийн тухай хуулиар садар самууныг сурталчилсан агуулгатай нэвтрүүлэг бэлтгэж, түгээхийг, Соёлын тухай хуулиар садар самууныг сурталчилсан соёлын үйл ажиллагааг явуулахыг тус тус хориглосон байна.

Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуульд хүүхдийг садар самуунд татан оролцуулах, түүнчлэн садар самууныг сурталчлахад ашиглахыг хориглохоос гадна ийм үйлдэл хийхээс хамгаалах, сэргийлэх, хүүхэд байдаг орчинд эдгээр үйл ажиллагааг нэвтрэхээс сэргийлэх зэрэг хэм хэмжээг тусгасан байна.

Дүгнэлт

Садар самуун явдалтай тэмцэх хууль батлагдаж эрх зүйн нөхцөл хэдийгээр бий болсон ч нийгэмд энэ үзэгдэл буурахгүй байгаагийн нэг том шалтгаан нь хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр энэхүү мэдээлэл нилээдгүй гарч байгаатай холбоотой байна гэсэн дүгнэлтийг өгч байна.

1. Сонинд гарч байгаа мэдээллийг агуулгын хувьд, ач холбогдлын хувьд ангилалд оруулан судлахад, танин мэдэхүйн чанартай мэдээлэл харьцангуй бага хувьтай гарсан. Бэлгийн амьдралын талаарх энэхүү хоосон орон зайг зөв өнгө аястайгаар өгөх шаардлагатай нь гурван сонин аль алинд нь ажиглагдаж байлаа. Сонгож авсан тусгай хэрэгцээт болон чөлөөт сонин хувьд сэрэмжлүүлэх мэдээлэл гэдэгт хүчингийн хэрэгтэй холбоо бүхий мэдээллүүдийг нийтэлж

байгаа ч энэхүү мэдээллүүд нь залуучуудад сонор сэрэмжтэй байхыг анхааруулах биш, хэтэрхий илтээр өгүүлж, эргээд гэмт хэрэг гарах нөхцлийг бүрдүүлж байгаа мэт сэтгэгдэл төрүүлж байлаа.

Ажиглалтад тулгуурлан бичигдсэн нийтлэл нь хамгийн өндөр буюу 37.8 хувьтай. Энэ нь статистик баримтад тулгуурласнаас 47 дахин, судалгааны материалд тулгуурлан бичигдсэнээс 1,5 дахин илүү байгаа нь мэдээллийн эх үндэс баталгаатай эх сурвалжаас авсан, мэдээллийн найдвартай байдал гэдгийг анхааралдаа авсан эсэхэд эргэлзээ төрж байсан юм. Уг эрээ цээргүй нийтлэлийн эзэн маань ямар нэг порно кино, сайтыг хараад тоочиж байгаа мэт сэтгэгдлийг судлаач бидэнд төрүүлж байсныг хэлэх нь зүйтэй.

Садар самууны холбогдолтой нийт мэдээллийн 48% нь бие эрхтнээ ил гаргасан хүүхний зураг нийтэлсэн бол, хурьцал үйлдэх болон үнсэлцэх озолцох үйлдлийн, бэлгийн амьдралын талаар маш нарийн дүрсэлсэн нь хэвлэл мэдээллээр садар самууныг шууд сурталчилсны тод жишээ юм. Харамсалтай нь иймэрхүү баримт нийтэлсний хойноос ямар нэг хариуцлага тооцсон, хууль эрх зүйн үүднээс шийтгэгдсэн баримт байхгүй байгаа нь уг хуулийн хэрэгжилтийн өнөөгийн байдлыг харуулж байна.

2. Ажиглалт хийсэн нэг сарын хугацаанд сонгож авсан телевизүүдийн хувьд ТВ-ийн “чат”-ын сувгаар садар самууныг сурталчилсан мэдээлэл 89%-ийг эзэлж байгаа нь анхаарлаа хандуулах цаг болсныг харуулж байна. Магадгүй чатны цаана хүний наймаа эрхлэгчид, хорон муу санаа өвөрлөгчид, гэмт хэрэгтнүүд ч байж болохыг үгүйсгэх аргагүй юм.

“Чат”-ын сувгууд нь орлого олохын тулд хэний ч, юуны ч тухай зарыг ямар ч хяналтгүйгээр дуртай үедээ цацаж байгаа нь садар самууныг сурталчлах индэр болж байна. Тухайлбал, нийт 7 телевиз ТВ чат нэвтрүүлгийг гаргадаг бөгөөд зөвхөн телевизийн “чат”-наас олж байгаа орлогыг тооцож үзвэл: ТВ чат нэвтрүүлэг нь өдөрт ойролцоогоор 8 цаг явдаг бөгөөд 1 цагт дунджаар 200 удаа ямар ч төрлийн хамаагүй мессеж нэвтрүүлдэг. Үүнийг үржүүлбэл өдөрт дунджаар 1600 мессеж телевизээр гарч байна гэсэн үг. ТВ “чат” хүлээн авч байгаа тусгай дугаар руу 1 мессеж илгээхэд 300 төг ба үүнийг 1600-гаар үржвэл нийт 480000 төгрөг болох юм. Энэ нь тухайн телевиз зөвхөн хэдэн клип үзүүлж чат явуулснаар өдөрт дунджаар хагас сая төгрөгийг олж байгаа юм.

3. FM-ээр цацагдаж буй зар сурталчилгааны мэдээллийн дийлэнх хувь нь шөнөөр үйл ажиллагаа явуулдаг зочид буудал, клубуудын реклам байгаа нь садар самуунд уриалах шинжтэй байна.

FM радиогоор давтамжтайгаар цацагдаж буй садар самуун бүхий мэдээллүүдийн бүтцийг аваад үзвэл танин мэдэхүйн шинжтэй мэдээлэл хамгийн бага, харин шторк хамгийн их хувийг эзэлж байсныг судалгааны дүн харуулж байна. Эдгээр нь статистик тоо баримт, ажиглалт, судалгааны материалд тулгуурлаагүй мөн аль нэг мэдээ сурвалжлага, танин мэдэхүйн шинж чанартай мэдээллүүд биш зөвхөн хөтлөгчийн зүгээс FM-ийн сонсогчдод хандсан яриа, мэдээлэл, шторк, оролцогчидтой ярилцсан ярилцлага, зар сурталчилгааны мэдээлэл байдаг. Хөтлөгч нэвтрүүлгээ явуулж байх үедээ садар самуун өнгө аястай, ёс суртахуунгүй үг хэллэгийг байнга хэрэглэн оролцогчидтой ярилцаж, ямар ч дууны захиалгыг хязгаарлалтгүйгээр авч цацдаг байна.

FM радиогийн нэвтрүүлэгт холбогдсон оролцогчдын 91% нь өсвөр үеийнхэн байгааг радиогийнхан анхааралдаа авах шаардлагатай байна. Учир нь хөтлөгчийн зүгээс гарсан садар самуун үг ярианд хандахдаа оролцогчид асуусан асуултанд хариулж тухайн садар самуун өнгө аястай ярианд дургүйцсэн, татгалзсан, эвгүйцсэн хандлага гаргахгүй байгаа нь сонирхол татаж байсан. Үүнээс дүгнэн үзэхэд өсвөр насныхан мэдээллийг ямар ч шүүлтүүргүйгээр шууд хүлээж авдаг нь тэдний төлөвшилтөнд сөргөөр нөлөөлөх, нэг нэгийгээ уруу татах бололцоотойг харуулж байна.

4. Садар самуунтай тэмцэх тухай хууль гарчихаад байхад садар самуун явдал байсаар л байна. Энэхүү хууль бус үйл ажиллагаа далд байдалд зохион байгуулалттай шинжийг агуулж саун, массажны газар нэрийн дор үйлчилгээ үзүүлж буй газар олноор нээгдэж тэлэх, гэмт этгээдүүд биеэ үнэлэгчдийг ашиг орлого олох хэрэгсэл болгон илүү олон охид, эмэгтэйчүүдийг татан оролцуулах зэрэг сөрөг үзэгдлүүд гарч байгаа тухай сонин хэвлэлээр нийтлэгдэж байна. Тухайлбал, Садар самууныг илтээр сурталчлах нөхцлийг бүрдүүлж өгсөн “Мона Лиза”, ”Марко Поло”, ”Тан Луу”, “Универсал маркетинг” зэрэг үйлчилгээний газрууд хуулийн тодорхой зүйл заалтыг илтээр зөрчсөн байгааг хууль хяналтын байгууллага тодорхойлчихсон байхад хэрэг нь өнөө болтол шийдэгдээгүй байгаа нь нэгэнт гарчихсан хуулийн хэрэгжилт ямар байгааг илтгэх нэг үзүүлэлт юм.

Үүнээс үүдэн зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, ялангуяа хил дамжуулан хүн худалдах гэмт хэрэг гарах нөхцлийг бүрдүүлэх, ХДХВ/ДОХ зэрэг хүн амын болон үндэсний аюулгүй байдалд нөлөөлөхүйц бэлгийн замын халдварт өвчин ихсэх зэрэг сөрөг үр дагавар гарч байна.

Зөвлөмж

Хэвлэл мэдээллийнхэнд

- Зар сурталчилгааны тухай хуульд садар самуунд уруу татахад хүргэж болох агуулгатай зар сурталчилгааг бүтээх, түгээхийг хориглодог ч “Ажлын”, “Танилцъя” зэрэг заруудад энэ төрлийн далд утгатай зарууд их байгааг анхааралдаа авах. Садар самуунд уруу татаж болзошгүй мэдээллийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нэвтрүүлэхгүй байх
- Сонины нэгэн буланд нэг удаагийн нийтлэлийг зөвхөн бэлгийн амьдралын янз бүрийн асуудалтай байгаа хүмүүст зөвлөгөө өгөх хэлбэрээр зориулах. Энэ мэтээр тусгай хэрэгцээт, өдөр тутмын, шар сонин гэсэн агуулгынхаа хүрээнд өөр өөрсдийн уншигчдын асуултад хариулах булантай болох.
- Телевизүүд садар самуунд уруу татсан мессеж илгээж байгаа хүмүүсийн мессежийг гаргахгүй байх. ТВ чат сувгаар гарч буй мэдээллийг эмх цэгцтэй хяналттай болгох.
- Телевизийн мэдээллээс /чатнаас/ болж хүний амь нас, эд хөрөнгө хохирлоо гэхэд хариуцах хариуцлагыг хууль хяналтын байгууллага бий болгох
- FM нь бусад хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийг бодвол зөвхөн сонсож, яриа, ярилцлага, дуу, зар сурталчилгаа явуулах байдлаар сонсогчдод хүрдэг учраас энэ нь нэг талаас хөтлөгчийн нүүр царай ил харагддаггүйгээс ичгүүр сонжуургүй, ёс зүйгүй зүйл ярих, асуух зүйл нь сонин болон телевизийг бодвол илүү чөлөөтэй, хэрээс хэтэрсэн шинжтэй байгаа учраас хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн тэр дундаа радиогийн хөтлөгчийн ур чадвар, ёс зүйг дээшлүүлэх асуудал чухлаар тавигдаж байна. FM-ийн хөтлөгчийн ёс зүйн баримтлах хэм хэмжээг боловсруулах, мөрдүүлэх
- Телевизийн чат сувагт ихэвчлэн эрэгтэй оролцогчид давамгайлж байхад богино долгионы радиод эмэгтэй оролцогчид илүүтэй холбогдож байгаа нь сонирхол татаж байгаа тул цаашид гүнзгийрүүлэн учир шалтгаан, хүчин зүйлийг судлах

Төр засгийн, хууль хяналтын байгууллагынханд:

Эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох зайлшгүй шаардлагатай байгааг 2 үндсэн чиглэлээр авч үзэх хэрэгтэй гэж үзэж байна. Үүнд:

1. Тухайн үед шаардлага хангаж байсан боловч өнөө үед шаардлагагүй болсон харилцааг халах, эсхүл оновчтой, тодорхой бус, дутуу, ойлгомжгүй байгаа харилцааг сайжруулах, хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах
2. Нийгмийн болон эрх зүйн шинэ харилцаанд тохирсон, олон улсын чиг хандлагыг харгалзсан, хүний эрх, эрх чөлөөг дээдэлсэн харилцааг шинээр нэмж тусгах. Хууль бус үйлдлийг хийхэд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг илрүүлж холбогдох этгээдүүдэд хариуцлага тооцох
3. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр садар самуунд уруу татсан мэдээллүүдийн цацагдаж байгаад хяналт тавих, хуулийг зөрчиж байгаа хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн байгууллагуудад зохих хууль журмын дагуу хариуцлага тооцох шаардлагатай гэж үзвэл зарим ТВ болон FM-ийн сувгийн үйл ажиллагааг хаах
4. Садар самуун явдалтай тэмцэх, түүнд хяналт тавих механизмуудыг шинээр хуульчилж бүрдүүлэх
5. Олон нийтэд зориулсан хэвлэл мэдээллийн зарим хэрэгслийн нийтлэл, нэвтрүүлэг, зар сурталчилгаанд дүн шинжилгээ хийж дахин мэргэжлийн үнэлгээ хийх
6. Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн ажилтнуудын ёс зүйн хэм хэмжээг тогтоох, чанд мөрдүүлэх, хяналт тавих
7. Садар самуунтай тэмцэх талаар сургалт сурталчилгааг сайжруулах, үүнд ялангуяа хэвлэл мэдээллийн ажилтнуудыг өргөнөөр хамруулах